

УДК 528.94

КАРТОГРАФІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ І РЕКРЕАЦІЇ

Іван Ковальчук

Кафедра геодезії та картографії, Національний університет біоресурсів і природокористування України, вул. Васильківська, 17, Київ, Україна, 03040, E-mail: kovalchukip@ukr.net

Важливою складовою забезпечення їх розвитку є картографічна продукція туристично-рекреаційної тематики – атласи, топографічні і тематичні карти, плани туристських об'єктів (пам'яток природи, історії, культури тощо) та населених пунктів, 3-D моделі атрактивних утворень, туристські інтерактивні інтернет-карти тощо. Розглядаються питання класифікації складових картографічного забезпечення туризму, створення нових його видів, вибору масштабу туристських карт різного призначення.

Ключові слова – геоінформаційна система; інформаційна база туризму; рекреація; картографічне забезпечення розвитку туризму.

Постановка проблеми

Є сфери життєдіяльності людини, суспільства і господарського комплексу, функціонування яких передбачає використання топографічних і тематичних карт різного ступеня детальності і точності. Однією з таких сфер є рекреація і туризм. Потреби держави в топографічних картах різних масштабів забезпечують підприємства та інституції Держгеокадастру України.

Стосовно постачання широкому спектру користувачів тематичної картографічної інформації, то тут ситуація складніша. Карти геолого-тектонічної і геоморфологічної тематики укладаються спеціалізованими підприємствами, інститутами й організаціями, фінансованими з державного бюджету (наприклад, Державною службою геології та надр України, Інститутом геологічних наук НАН України, ДНВП "ГЕОІНФОРМ УКРАЇНИ"); карти ґрунтово-географічного, агрофізичного, агрохімічного та агроекологічного змісту, а також землевпорядної тематики укладаються спеціалізованими проектними і науково-дослідними інститутами (наприклад, ДП «Науково-дослідний та проектний інститут землеустрою» та його обласними філіями, ДУ «Інститут охорони ґрунтів України», кафедрами географії ґрунтів і ґрунтознавства), а також кафедрами геодезії, картографії та геоінформатики університетів класичного й аграрного профілю; геопросторовий розвиток суспільства, розвиток системи поселень

обґрунтовують науково-дослідні і проектно-планувальні інститути (наприклад, Державне підприємство «Український державний науково-дослідний інститут проектування міст "ДІПРОМІСТО" імені Ю.М.Білоконя»); планування розвитку лісового господарства здійснюють Державне агентство лісових ресурсів України, ВО «Укрдержліспроєкт» та державні лісовпорядні експедиції, фахівці лісовпорядних кафедр університетів, які створюють карти цієї тематики; картографічне забезпечення водогосподарської діяльності створюється в системі проектно-вишукувальних інститутів Державного агентства водних ресурсів України. Стосовно картографічного забезпечення сфери рекреації і туризму, то його створюють фахівці кафедр туризму, геодезії, картографії і геоінформатики університетів, ДНВП «Картографія», ТОВ «Видавництво «Мапа», ЗАТ «Інститут передових технологій» (ці підприємства забезпечують і видання картографічної продукції – туристських, краєзнавчих, навчальних атласів і топографічних й туристських карт дрібного, середнього і великого масштабу, планів міст). Незважаючи на суттєві здобутки в цій справі (про них мова вестиметься нижче), рівень забезпечення потреб туризму і рекреації картографічними матеріалами різних регіонів України в цілому залишається недостатнім.

Охарактеризований стан проблеми створення картографічного забезпечення розвитку туризму і рекреації та інших галузей господарського комплексу України свідчить про актуальність цього завдання і необхідність його поглибленого аналізу та вирішення.

Аналіз останніх досліджень

В основу створення системи картографічного забезпечення розвитку туризму і рекреації доцільно закласти ідеї, які використовувалися при формуванні геоінформаційно-картографічного забезпечення геопросторового розвитку господарського комплексу, землекористування та охорони природи в Україні. Вони обґрунтовані у працях українських вчених – Л.Г.Руденка [10], І.Ю.Левницького [12], В.А.Барановського, Е.Л.Бондаренка [6], Л.М.Даценко, І.П.Ковальчука, Т.І.Козаченко, Г.О.Пархоменко, А.М.Молочка [11], Р.І.Сосси, В.А.Пересадько, О.І.Шабля, В.О.Шевченка та інших вчених. Проблемні питання створення картографічного забезпечення розвитку рекреації, зокрема атласів, тематичних карт і геоінформаційних систем туристсько-рекреаційного типу, яка піднімається у нашій статті, були предметом дослідження як вітчизняних вчених – О. О. Бейдика [4], Грицика, Ю.П.Маркітана [9], В. Л. Петранівського, М. Й. Рутинського [14], Ю. І. Прасула, Ю. І. Кіяшко [15], Н.В.Беби [3], І.М.Яковенка [16] та ін., так і зарубіжних – С.В. Абламейко, Г.П. Апарина, А.Н. Крючкова [1],

Л.В. Атояна [2], А.М.Берлянта [5], В.Н.Бочарникова, Е.Г.Лаврушиної, Я.Ю.Бліновської [7], М.А. Морозова, Н.С. Морозової [13] та ін.

Незважаючи на отримані дослідниками цієї сфери результати, проблемними залишаються питання класифікації існуючих картографічних творів туристсько-рекреаційної тематики та розробки нових їх видів з урахуванням запитів різних галузей туризму і рекреації, особливостей збору, структурування й узагальнення інформації та її підготовки до відображення на тематичних картах, вибору програмного забезпечення, системи умовних позначень та дизайну карт тощо.

Наукові засади аналізу картографічного забезпечення розвитку рекреації і туризму

Метою статті є аналіз наявного в Україні картографічного забезпечення туризму і рекреації, визначення передумов і можливостей його урізноманітнення та використання цих даних широким колом користувачів.

Для досягнення мети передбачається вирішення таких завдань:

- проаналізувати існуючі види картографічного забезпечення туризму і рекреації, виявити їх позитивні риси і недоліки;
- виявити різноманіття картографічних зображень, які використовуються в різних галузях туризму і рекреації;
- оцінити масштабний ряд карт, які використовуються чи можуть використовуватися в майбутньому у сфері туризму та рекреації;
- акцентувати увагу на перевагах певних типів картографічних моделей туристських об'єктів і ресурсів.

.Основні результати дослідження

Кarti й атласи атракційних туристських регіонів та об'єктів, плани поселень різних типів на всіх етапах розвитку рекреації і туризму виступали важливим атрибутом інформаційного забезпечення цих сфер життєдіяльності суспільства. Зростання ролі рекреації і туризму у другій половині ХХ - ХХІ століттях зумовило появу спеціалізованої прикладної науки – туристської картографії. Головним її завданням стало картографічне забезпечення потреб рекреантів, туристів, фахівців з менеджменту туризму та усієї галузі туристсько-рекреаційного господарства у геопросторовій інформації про потенціал туризму, розташування об'єктів туризму і рекреаційної інфраструктури, транспортну доступність до них, види послуг, які можуть отримати рекреанти і туристи, їхню якість і вартість тощо. В цьому аспекті українська туристська картографія має чимало здобутків: 1) у 50-70-х роках ХХ ст. створюються туристські карти Криму, Закарпаття та України в цілому, хоча їх якість бажала бути кращою; 2) у 70-х роках

туристсько-екскурсійні карти і спрощені плани були укладені майже на усі області і регіони України, на частину фізико-географічних, а також історико-етнографічних регіонів та на відомі туристські маршрути, курортно-лікувальні і рекреаційні центри; 3) у кінці 70-х – 80-х роках укладено серію туристських атласів – від атласів «Крим», «Азово-Чорноморське побережжє ССРСР», «Українські Карпати», «Львів», «Київ», до науково-методичного «Атласу туриста-краєзнавця Київської області». На той час це були достатньо новаторські картографічні твори.

Відзначимо, що туристський атлас – це комплексний картографічний твір, в якому системно відображається інформація про умови і чинники розвитку туризму та рекреації, їх сучасний стан і перспективи туристсько-рекреаційної галузі, наявні і перспективні туристські об'єкти та екскурсійні маршрути, а засобами картографії передано туристсько-рекреаційний потенціал території, його транспортну доступність, матеріально-технічне, фінансово-економічне та еколого-географічне забезпечення розвитку різних напрямів туризму.

Атлас виступає складовою інформаційно-аналітичного забезпечення потреб туристської галузі, яке використовується при оцінюванні туристсько-рекреаційного потенціалу території, плануванні розвитку туризму і рекреації, створенні чи удосконаленні їх інфраструктурної бази, прийнятті управлінських рішень у сфері геопросторового розвитку господарського комплексу держави в цілому та її регіонів. Недоліками туристських карт і планів того часу були: використання неповноцінної топографічної основи, надмірна генералізація, а то й спотворення розташування об'єктів географічного середовища, ідеологічні догмати, які унеможлилювали повноцінне висвітлення історичної тематики, а також відсталість технічної бази картографії; 4) в кінці 80-х років під впливом змін в усіх сферах суспільного життя туристські карти і плани отримують масштаб, ізольоване зображення рельєфу, топографічну точність, яка відповідає масштабу карт і планів, більшу повноту географічної взагалі і спеціалізованої туристсько-рекреаційної інформації та вищу пізнавальну цінність; 5) в 90-х роках ХХ ст. – на початку ХХІ ст., у зв'язку із здобуттям Україною незалежності, відбувалися важливі зміни в картографуванні сфери туризму: створено власну картографо-геодезичну службу – «Укргеодезкартографію»; було ліквідовано державну монополію на видання картографічних творів; картографи отримали можливість творчого пошуку, застосування нових способів відображення та дизайну картографічних творів, нової техніки і нових видавничих технологій, а зняття грифу «таємно» дозволило створювати туристські карти на топографічній

основі у масштабі від 1:50 000. Важливу роль у створенні картографічної продукції цієї тематики відіграло ДНВП «Картографія». В різні роки цього періоду видаються серії карт «Міста України», «Туристські маршрути України», «Міста-курорти України», «Карпати. Туристична карта. Масштаб 1:300 000», «Карпати. Топографічна карта. Масштаб 1:200 000», «АР Крим. Садиби області. Туристична карта», «Україна. Туристична карта. Масштаб 1:1250000», «Моя Україна. Атлас», «Атлас. Туристичне намисто України», «Атлас. Знайомтесь Україна», «Путівник. Вся Україна», «Одеса. Атлас туриста» (у цю серію увійшли також Львів, Ужгород, Чернігів), атласи автомобільних шляхів України, «Карпати. Атлас авто-туриста. Масштаб 1:1250000», «Київська область. Атлас авто-туриста. Масштаб 1:250000». Великий інтерес для туристів представляють великомасштабні карти адміністративних районів :«Сумська область. Путивльський район. Туристична карта. Масштаб 1:60000», «Карпати. Верховинський район. Масштаб 1:75000» (цього типу карти опубліковані на 11 районів різних регіонів України, масштаб 1:50000 – 1:75000). Ще один різновид карт відображає різні частини Горган у Східних Карпатах – «Карпати. Південні Горгани. Масштаб 1:50000», «Карпати. Північні Горгани. Масштаб 1:50000», «Карпати. Центральні Горгани. Масштаб 1:50000», а також території курортів («Карпати. Яремче – Ворохта. Масштаб 1:50000» та «Шацький національний природний парк. Масштаб 1:50000». Достатньо оригінальною є серія туристських карт 8 областей (наприклад, «Закарпатська область. Туристична карта. Масштаб 1:250000»). ДНВП «Картографія» також опублікувало серію планів міст у масштабі 1:6000 – 1:25000 і дрібніше (більше 50 міст України) та започаткувало серію планів міст під девізом «Обличчя міста» (опубліковано близько 30 планів) Крім ДНВП «Картографія», суттєвий внесок у створення карт й атласів туристсько-краєзнавчої тематики робить ЗАТ «Інститут передових технологій», ТОВ «Видавництво «Мапа» та ін.

З урахуванням масштабу туристських карт, розміру об'єктів картографування і досліджуваних територій виділяють чотири рівні картографічного забезпечення туризму: 1) локальний (рекреаційний комплекс, представлений національним природним парком, історико-культурним заповідником, гірським чи рівнинним курортом тощо. Карты/плани укладаються у масштабі 1:1000 – 1:50 000); 2) місцевий (туристичний населений пункт, група населених пунктів, озеро, об'єкт ПЗФ та ін. Туристські карти укладаються в масштабі від 1:25000 (1:10000) до 1:100 000); 3) регіональний (область, регіон країни. Карты укладаються в масштабі 1:100 000 – 1:250 000/1:500000); 4) національний (країна в цілому. Карты укладаються в масштабі 1:1000000 і

дрібніше); 5) глобальний (весь світ, частина світу, кілька країн чи регіонів. Масштаби таких карт від 1:5000 000 і дрібніше).

Рівень картографування впливає на вибір проєкції карти і способів зображення та умовних знаків, рівень генералізації інформації, детальність карт і їх дизайн та форму/спосіб видання (паперову, цифрову), способи використання карт туристами.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Аналіз наявних картографічних творів зі сфери туризму, тенденцій розвитку картографії, врахування перспектив розвитку туризму та рекреації і потенціалу геоінформаційно-картографічної підтримки розвитку туризму як галузі господарського комплексу і сфери оздоровлення населення свідчить, що найпоширенішими складовими серед картографічного підґрунтя туризму є оглядові, детальні та маршрутні туристські карти, плани (карти) населених пунктів і відомих туристських об'єктів (наприклад, гірськолижних курортів) та краєзнавчі і туристські атласи (держави в цілому, її регіонів, областей, районів і міських поселень), 3-D моделі атрактивних ландшафтів, інтерактивні туристські інтернет-карти, карти транспортної доступності туристських об'єктів і комплексів, карти умов розвитку туризму і впливаючих на нього чинників, карти ризиків розвитку туризму і рекреації, карти-рекомендації з оптимізації використання та відтворення природного, соціально-економічного і працересурсного потенціалу цієї сфери життя суспільства. Різноманітність сфери туризму, виникнення нових його видів, урізноманітнення запитів туристів на туристичні послуги і продукти ставить нові завдання і перед науками, які створюють засади для успішного розвитку цієї галузі господарства та оздоровлення населення. Чільну роль у цьому процесі й надалі відіграватиме туристична картографія. У своєму розвитку вона повинна опиратися на запити туристів та організаторів рекреаційної діяльності, результати досліджень стану і перспектив розвитку рекреації і туризму, враховувати тенденції розвитку картографічних технологій, інтегрувати дані дистанційних досліджень Землі, екологічного моніторингу та географічного прогнозування при укладанні карт туристсько-рекреаційної тематики, створювати інформативні різномасштабні 3-D моделі туристських об'єктів, інтерактивні цифрові туристські карти, картографічні моделі ризиків рекреаційного природокористування та карти-рекомендації з оптимізації використання ресурсного потенціалу туризму на локальному, місцевому, регіональному і загальнодержавному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абламейко С.В. Географические информационные системы. Создание цифровых карт / С.В. Абламейко, Г.П. Апарин, А.Н. Крючков. – Минск, Ин-т техн. кибернетики НАН Беларуси, 2000. – 276 с.
2. Атоян Л.В. Компьютерная картография: Курс лекций / Л.В. Атоян. – Минск: БГУ, 2004. – 77 с.
3. Беба Н.В. Особливості картографічного забезпечення і використання мобільних пристроїв для потреб туризму / Н.В.Беба // Вісник геодезії та картографії. 2010. № 3. С. 18-22.
4. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О. О. Бейдик; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. - К. : Київ. ун-т, 2001. - 395 с.
5. Берлянт А.М. Геоинформационное картографирование / А.М. Берлянт. – М., 1997. – 64 с.
6. Бондаренко Е.Л. Геоінформаційне еколого-географічне картографування. Монографія / Е.Л.Бондаренко. - К.: Фітосоціоцентр, 2007.-272 с.
7. Бочарников В.Н. Информационные технологии в туризме [Электронный ресурс] : учеб. пособ. / В.Н.Бочарников, Е.Г.Лаврушина, Я.Ю.Блиновская. – 2-е изд. – М.: ФЛИНТА, 2013. – 358 с.
8. Булашев А. Я. Картографическое обеспечение рекреационной и туристской деятельности / А. Я. Булашев // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків : ХДАФК, 2014. – № 6(44). – С. 19–23. – dx.doi.org/10.15391/sns.v.2014-6.004 Електронний ресурс. Режим доступу: <http://oaji.net/articles/2014/755-1419417584.pdf>
9. Грицик В. В Картографічно-інформаційне забезпечення і використання геоінформаційних технологій в рекреаційно-туристському освоєнні Карпатського району / В. В. Грицик, Ю. П. Маркітан та ін. // Праці Міжнар. конгр. 23-28 травня 2000 р. «Проблеми інформатизації рекреаційної та туристської діяльності в Україні: перспективи культурного та економічного розвитку». – Трускавець, 2000. – С. 66–73.
10. Картографические исследования природопользования (теория и практика работ) / [Л.Г.Руденко, Г.О.Пархоменко, А.Н.Молочко]. – К.: Наук. думка, 1991. – 212 с.
11. Козаченко Т.І. Картографічне моделювання / Т.І.Козаченко, Г.О.Пархоменко, А.М.Молочко. – Вінниця : Антекс-У ЛТД, 1999. – 328 с.
12. Левицкий И.Ю. Атласное картографирование охраны природы и использования природных ресурсов. Анализ карт зарубежных атласов // Левицкий И.Ю., В.А.Пересадько. – М., 1987. – 398 с.
13. Морозов М.А. Информационные технологии в социальнокультурном сервисе и туризме: учебник / М.А. Морозов, Н.С. Морозова. – М.: Академия, 2004. – 239 с.
14. Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. Туристичне краєзнавство. Електронний ресурс. http://tourlib.net/books_ukr/petranivsky3.htm
15. Прасул Ю. І. Наукові основи системного картографування регіонів України для потреб туризму (на прикладі Харківської області): автореф. дис. ... к. географ. н. / Ю. І. Прасул. – Київ, 2004. – 18 с.
16. Яковенко И. М. Атласное картографическое моделирование в географических исследованиях Крымской территориальной рекреационной системы : автореф. дис. ... к. геогр. н. / И. М. Яковенко. – Л., 1982. – 18 с.

CARTOGRAPHIC SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF TOURISM AND RECREATION

Ivan Kovalchuk

Department of geodezy and cartography, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Vasylykivska Str. 17, Kyiv, Ukraine, 03040 E-mail: kovalchukip@ukr.net

In the conditions of informatization in all spheres of activities, that are vital for society, a major role is delegated to the creation of the corresponding mapping support.

Each branch of the economy requires specialized information and analytical products that reflect the properties of the environment in which the economic objects are created and being operated, influencing factors, risks and prospects of development. Tourism and recreation industry is no exception.

An important component of ensuring their development is the cartographic products of tourist and recreational themes - atlases, topographical and thematic maps, plans of tourist objects (monuments of nature, history, culture etc.) and settlements, 3-D models of attractional formations, tourist interactive web-maps etc.

The questions of components classification in the process of cartographic support of tourism, creation of new types of it, the choice of scale for tourist maps of various purposes and other topical issues of tourist cartography are considered in the paper.

Key words: GIS; information base of tourism; recreation; cartographic support for tourism development.